

Makale Geliş | Received: 02.11.2026
Makale Kabul | Accepted: 13.03.2026
Yayın Tarihi | Publication Date: 31.03.2026
DOI: 10.20981/kaygi.1816145

Halise AVŞAR

Dr. Öğr. Gör. | Assist. Prof.
İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul TR
İstanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology, İstanbul, TR
ORCID: 0000-0002-7370-4303
haliseavsar92@gmail.com

Görelî Özdeşlik Tezi Bağlamında Aristoteles'te Özdeşliğin Yeniden İncelenmesi¹

Öz: Bu makale, Aristoteles'in özdeşlik kavramına yaklaşımını yeniden değerlendirerek onun düşüncesinde çağdaş "görelî özdeşlik" anlayışının örtük biçimde bulunabileceğini ileri sürmektedir. Çalışmanın amacı, Aristoteles'in özdeşlik konusundaki yorumlarının yalnızca tarihsel bir inceleme olarak değil, aynı zamanda çağdaş özdeşlik tartışmalarına felsefi bir katkı olarak yeniden okunabileceğini göstermektir. Bu açıdan çalışmanın temel iddiası, Aristoteles'in özdeşliği mutlak değil, belirli bakımlara göre değerlendirmesi nedeniyle görelî şekilde kavradığı yönündedir. Bu iddia, Aristoteles'in özdeşliği mantıksal bir ilke olarak değil, ontolojik bir ilişki olarak ele alış biçimiyle de desteklenmektedir. Bunun temel gerekçesi Aristoteles'in nesne düzeyinde ele aldığı sayısal özdeşliği bile "hangi bakımdan" sorusuna bağlı olarak tanımlamasıdır. Başka bir deyişle, Aristoteles için özdeşlik, tüm yönleriyle tam bir örtüşme değil, belirli bir bağlam veya kategoriye göre belirlenen bir bağıntıdır. Dolayısıyla, mevcut makale aracılığıyla 20. yüzyılda Peter Geach tarafından dil düzeyinde geliştirilerek sistemleştirilen görelî özdeşlik tezinin nüvelerinin Aristoteles'in özdeşlik anlayışında dolaylı ve örtük biçimde yer aldığı ileri sürülmektedir. Bu karşılaştırmalı okuma, özdeşlik tartışmalarının tarihsel sürekliliğini göstermeyi ve Aristotelesçi düşüncenin çağdaş metafizik için potansiyel katkıları görünür kılmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, Aristoteles'in özdeşlik anlayışını mutlak özdeşlik anlayışına uygun bir çerçevede yorumlamak hatalı bir okuma olacaktır. Özdeşliğin tüm özellikleri bakımından ayırt edilemez bir bağıntı biçimi olarak tanımlanarak mutlak bir biçimde formüle edilmesi ise, aslında Leibniz'in özdeşlik anlayışına özgü bir yaklaşımdır.

Anahtar Kelimeler: Özdeşlik, Aristoteles, Geach, Mutlak, Görelî, Leibniz, Ayırt Edilemezlik.

¹Bu makale, yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı'nda 2025 yılında tamamladığı "Özdeşlik İlkesinin Mantıksal ve Ontolojik Temelleri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Reconsidering Identity in Aristotle in the Context of the Theory of Relative Identity

Abstract: This paper re-evaluates Aristotle's conception of identity and argues that an implicit form of the contemporary notion of "relative identity" can be discerned in his thought. The aim of the study is to demonstrate that Aristotle's reflections on identity can be read not merely as a historical inquiry but also as a philosophical contribution to current debates on identity. In this regard, the central claim of the paper is that Aristotle conceives identity as relative rather than absolute, insofar as he evaluates it with respect to certain aspects or respects. This claim is further supported by Aristotle's treatment of identity not as a purely logical principle but as an ontological relation. The main justification for this lies in the fact that even numerical identity, as discussed by Aristotle at the level of objects, is defined in relation to the question "in what respect." In other words, for Aristotle, identity is not a complete coincidence in all respects but a relation determined according to a specific context or category. Accordingly, this paper contends that the rudiments of the theory of relative identity—systematized in the twentieth century by Peter Geach at the linguistic level—are indirectly and implicitly present in Aristotle's conception of identity. This comparative reading aims to reveal the historical continuity of debates on identity and to make visible the potential contributions of Aristotelian thought to contemporary metaphysics. Therefore, interpreting Aristotle's conception of identity within the framework of absolute identity would be a mistaken reading. The definition of identity as an indistinguishable relation in all respects and its formulation as an absolute notion, in fact, belongs to Leibniz's understanding of identity.

Keywords: Identity, Aristotle, Geach, Absolute, Relative, Leibniz, Indiscernibility.

Giriş

Felsefi düşüncede özdeşlik kavramı, mantık, ontoloji, epistemoloji ve metafizik gibi alanlardaki temel sorunlar açısından kurucu bir rol oynamaktadır. Özdeşlik kavramı, yalnızca mantık alanında bir düşünme ilkesi değil, aynı zamanda varlık, bilgi ve anlam arasında ilişki kurabilmeyi olanaklı kılan temel bir bağıntı olarak iş görür. Bu bağlamda özdeşlik de benzerlik ve farklılık gibi, düşüncenin veya zihnin dünyayla bağ kurmasında başvurduğu üst düzey ve temel bir kategori olarak öne çıkar. Bu bağlamda özdeşlik hem bir şeyin kendi içsel birliğini hem de başkalarıyla olan ilişkisindeki sürekliliği açıklamada önemli bir işleve sahiptir.

Bu çalışma, Aristoteles'in özdeşlik kavramına ilişkin görüşlerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda ayrıca Aristoteles'in düşüncesinde "özdeşlik" sorununun yalnızca dilsel veya mantıksal bir konu olarak değil, varlık

düzeninin açıklanmasındaki belirleyiciliği gösterilecektir.² Bu incelemenin temel motivasyonu, güncel felsefi sorunların (olanaklı dünyalar ve kuantum mekaniği gibi çağdaş tartışma bağlamları dışarıda bırakılarak), örneğin özdeşliğin zorunlu mu, mutlak mı, görelî mi, türsel mi, olumsal mı, geçici ve değişebilir mi olduğu gibi soruların, Aristoteles'in aynılık için ifade ettiği çok çeşitli anlamlardan kaynaklandığı savına dayanır. Başka bir ifadeyle, Aristoteles'in aynılığın tanımına ilişkin kavramsal çeşitliliği, günümüz metafizik tartışmalarında etkisini sürdüren düşünsel bir zemin sunmaktadır. Zira Aristoteles, aynılığı hem sayısal aynılık hem de niteliksel (tür ve cins bakımından) olarak farklı biçimlerde ele almış olup, bu çalışmada tüm bu anlamların görelî bir forma dönüştürülebileceği öne sürülecektir. Bu anlayış, Aristoteles'in düşüncesinde özdeşliğin mutlak bir özdeşlik değil, belirli bakımlara göre değişen ilişkisel bir yapı olarak yorumlanabileceği savını desteklemektedir.

Bu çalışmada, Aristoteles'in aynılık konusunu ele aldığı iki temel eseri olan *Topikler* ve *Metafizik* eserindeki görüşleri mercek altına alınacaktır. Geach'in tercih edilmesinin temel nedeni, özdeşlik kavramını bağlamsal ve görelî kullanımlar üzerinden yeniden yorumlayarak klasik mutlak özdeşlik anlayışına yönelik en açık çerçeveyi geliştirmiş olmasıdır. Geach'in bu bağlamda ele alınmasının bir başka ayırt edici yönü, özdeşlik sorununu klasik metafizik bağlamdan kopararak dil, mantık ve kavramsal şema düzeyinde yeniden formüle etmesi ve böylece özdeşlik tartışmalarının çağdaş felsefedeki yönünü belirleyen figürlerden biri olmasıdır. Buna ek olarak, Geach'in görelî özdeşlik yaklaşımına ilişkin görüşleri, ilgili metinleri temel alınarak tartışılacaktır. Aristoteles ile Geach'in karşılaştırılması ise, özdeşliğin

² Aristoteles bağlamında, modern bir kullanım olan "özdeşlik" kavramı yerine, Yunanca ταύτόν (*tauton*) kavramına karşılık gelen Türkçe "aynılık" teriminin kullanılması gerekmektedir. Zira aynılık kavramı içeriksel olarak özdeşlikle tamamen örtüşen anlamlara sahip olsa da Aristoteles'in kendi terminolojisi dikkate alındığında ταυτόν terimi için "özdeşlik" kavramı yerine "aynılık" teriminin kullanılması, metinlerin doğru bağlamda anlaşılması için elzemdir. Çünkü özdeşlik (*identity*), kökeni ve kullanımı 16. Yüzyıla dayanan modern bir kullanıma sahip bir kavramdır. Dolayısıyla bu tercih, Aristoteles'in terminolojisinin anakronik bir biçimde çağdaş anlamlarla karıştırılmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

ne ölçüde mutlak bir ontolojik bağıntı, ne ölçüde kavramsal belirlenimlere bağı bir yapı olduğu sorusunun hem klasik hem de çağdaş düzlemde nasıl temellendirildiğini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu karşılaştırma, Aristoteles'in aynılık düşüncesi ile çağdaş özdeşlik kuramları arasında tarihsel ve kavramsal bir ilişkide süreklilik kurmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla literatürde çoğunlukla ayrı gelenekler içinde ele alınan özdeşlik, töz ve görelî özdeşlik tartışmalarını, Aristotelesçi töz ontolojisi ile Geach'in görelî özdeşlik yaklaşımı arasında bir kavramsal ilişki kurarak birlikte değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Literatürde bu bağlantıya kısmen işaret eden çalışmalar bulunsa da söz konusu ilişkinin sistematik ve bütünlüklü biçimde ele alınmadığı görülmektedir. Bu bağlamda makalenin temel katkısı, bu kavramsal sürekliliği görünür kılarak özdeşlik problemini yeniden formüle etmektir.

Bu izlekte, çalışmada öncelikle Aristoteles'in aynılığa ilişkin görüşleri incelenecek, ardından Geach'in geliştirdiği görelî özdeşlik anlayışı ele alınacaktır. Özdeşlik kavramına yaklaşımları noktasında Aristoteles ile Geach arasındaki "görelî" benzerlik ortaya konacak ve Geach'in kuramsallaştırdığı bu anlayışa karşılık olarak, mutlak ya da görelî-olmayan özdeşlik anlayışının temsilcisi konumundaki Leibniz'in özdeşlik anlayışına yer verilecektir. Son olarak, makalenin temel iddiasını temellendirmek üzere, Aristoteles'in eserlerinde dolaylı ve örtük biçimde yer aldığı ileri sürülen görelî özdeşlik anlayışının çıkarılabileceği ifadeler tartışmaya açılacaktır.

1. Aristoteles'te Aynılık

1.1. Etimolojik Bir İnceleme

Güncel felsefi söylemde yer alan "özdeşlik" (*identity*) kavramı, modern literatüre 16. yüzyılın sonlarında girmiş bir terim olmakla birlikte, içerik açısından Aristotelesçi "aynılık" tartışmasıyla önemli bir örtüşme sergilemektedir (Pelletier, 1979: 283). Bu durum, "özdeşlik" kavramının tarihsel olarak yeni bir terminolojiye ait olmasına rağmen, kavramsal düzlemde çok daha eski bir felsefi sorunun devamı olduğunu göstermektedir. Zira "aynılık" ve "özdeşlik" terimleri semantik açıdan

eşdeğer kabul edilebilir; her iki kavram da tıpkı Aristoteles'in ele aldığı gibi, günümüzde de sayısal ve niteliksel olmak üzere farklı anlam boyutlarında ele alınmaktadır (Noonan & Curtis, 2018). Semantik eşdeğerliğe rağmen kavramsal kullanımlarındaki farklılıkları göz ardı edilmemelidir.

Bu bağlamda, "özdeşlik" ve "aynılık", aynı bağıntıyı ifade eden farklı adlandırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim "*identity*" kavramının Latince kökeni olan "*idem*" sözcüğünün İngilizcedeki "*same*" ile aynı anlama gelmesi bu durumu pekiştirmektedir.³ Dolayısıyla, sırasıyla "*same*" ve "*idem*" bu köklerinden türeyen "*sameness*" ve "*identity*" sözcüklerinin anlamdaş olması şaşırtıcı değildir. Ancak bu etimolojik yakınlık, kavramların tarihsel kullanımlarındaki niyet ve bağlam farklarını tamamen ortadan kaldırmaz; modern dönemde "*identity*" terimi, özdeşliği mantıksal ve dilsel bir çerçeveye ait biçimde sabitlemişken, Aristoteles'in "aynılık" anlayışı daha çok ontolojik bir bağlama gönderme yapar.

Eski Yunanca metinlerinde Türkçe "aynı" ve İngilizce "*same*" kelimelerine karşılık gelen Grekçe sözcük "*ταυτόν (tauton)*"; Türkçe "aynılık" ve İngilizce "*sameness*" sözcüklerine karşılık gelen Grekçe sözcük ise "*ταυτότης (tautotes)*" tir. (Perseus, 2025). Aristoteles, kendi eserlerinde "*ταυτόν (tauton)*" terimini kullanırken, modern anlamdaki "özdeş"ten ziyade "aynı"yı kasteder; nadiren "benzer" (*like/similar*) anlamına da gelen ὁμοιος (*homoios*) sözcüğünü kullanmış olsa da kastettiği sözcük "özdeş (*identical*)" değil "aynı (*same*)" sözcüğüdür (White, 1971: 177; Miller, 1973: 483).

Bu bağlamda Aristoteles'in doğrudan "özdeşlik" kavramına karşılık gelen bir Grekçe terim kullanmadığı (White, 1971: 177-178), bununla birlikte Grekçeden İngilizceye yapılan bazı Topikler ve Metafizik çevirilerinde "*ταύτός (tautos)*" zaman zaman "özdeş" veya "*ταυτόν (tauton)*" "özdeşlik" olarak çevrilmiş, hatta çevirilerde "özdeşlik" ve "aynılık" arasında tutarlı bir ayırım gözetilmeksizin, *ταυτόν (tauton)*'un

³ Audi de özdeşliğin aynılıkla aynı anlama gelecek şekilde bir kökten türetildiğini not düşer. Bkz.: Audi, Robert "identity", *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge University Press, 1999.

farklı bağlamlarda bazen “özdeşlik” bazen ise “aynı” olarak çevrildiği görülmektedir (Aristotle, 1991; 1989). Modern özdeşlik kavramının mutlakçı bir biçimde anlaşılmasının temel nedeni, özdeşliğin özellikle Leibniz sonrası mantıksal ve ontolojik gelenekte, bağlama, türe ya da belirli bir bakıma veya özelliğe göre değil, tüm özellikler bakımından geçerli, evrensel ve değişmez bir bağıntı olarak formüle edilmesidir. Bu durum, aynı zamanda Aristoteles metinlerinin modern kavramsal terminolojiye aktarımında gözden kaçan önemli bir nüansı açığa çıkarır. Sözelimi çeviri tercihlerindeki bu durum, Aristoteles'in özdeşlik anlayışının modern özdeşlik kavramının mutlakçı formuna indirgenmesine yol açabilmektedir.

Dolayısıyla anlam ve problemleri bakımından “aynılık” ve “özdeşlik” arasında bir fark olmadığı halde günümüz literatüründe her iki terimin de kullanılması, bu terimlerin felsefi dile farklı zamanlarda girmiş olmalarıyla açıklanmaktadır. Dolayısıyla, Aristoteles'in “aynılık” kavramı, modern “özdeşlik” kavramıyla büyük ölçüde örtüşse ve hatta zamanla ciddi bir revizyondan geçerek güncel kullanıma yaklaşmış olsa da Aristoteles bağlamında “özdeşlik” yerine “aynılık” teriminin kullanılması daha uygun kabul edilmektedir (White, 1971: 177-178). Bundan dolayı çalışmanın devamında Aristoteles söz konusu olduğunda “aynılık” teriminin tercih edilmesinin temel nedeni, Aristoteles'in terminolojisinde “özdeşlik” karşılığı doğrudan bir Grekçe sözcüğün bulunmaması olup, kavramsal bir ayırım gütmeye amacı taşımamaktadır. Bu tercih, Aristoteles'in düşüncesinin tarihsel bağlamını koruma isteğiyle birlikte, çağdaş yorumlarda ortaya çıkan anakronik özdeşlik okumalarına yönelik eleştirel bir okumayı ifade etmektedir. Bu ayırım, kavramsal örtüşmeye rağmen terminolojik hassasiyeti vurgulamak amacıyla yapılmaktadır.

1.2. Aynılık Aristoteles İçin Neden Önemli?

Aristoteles'e göre aynılık (*ταυτόν*) ya da modern anlamda özdeşlik, bilginin ve varlığın kavranabilmesinin temel koşuludur; başka deyişle bir şeyi bilmek, onun birliği ve kendisiyle özdeş olması koşuluna bağlıdır. Ona göre “bildiğimiz bütün varlıkları, bir birlik ve özdeşliğe sahip olmaları ve bir niceliğin kendilerine evrensel

olarak ait olması bakımından biliriz" (Aristoteles, 1996: 170). Bu görüş, Aristoteles'in bilgi anlayışıyla ontolojisi arasındaki sıkı bağı göstermesi bakımından önemlidir.

Aristoteles'in aynılık üzerine tanımları temel olarak *Topikler* ve *Metafizik* eserlerinde bulunur. Bu iki metindeki ifadeler arasında gözlemlenen farklılıklar genellikle birbirini tamamlayıcı niteliktedir. İki eser arasındaki söz konusu farklılıklarla ilgili olarak bazı yorumcular, *Topikler*'i Aristoteles'in erken dönem, daha az gelişmiş bir kavrayışını yansıtırken, *Metafizik*'in daha olgun görüşlerini içerdiğini ileri sürer; daha ileri yaşlardaki görüşlerinin yer aldığı *Metafizik*'te Aristoteles'in "aynıdır" kavramıyla "üniter bir bütünün parçalarıdır" gibi bir şeyi kastettiğini gösteren önermelerin yer aldığı savunulmaktadır (Pelletier, 1979: 283). Ancak bu çalışmada, söz konusu iki eser arasındaki görüş ayrılıklarının belirgin bir farklılık teşkil etmediği düşüncesi hakimdir.

Aristoteles'in "aynılık" açıklamaları sonraki felsefi tartışmaları derinden etkiler; çünkü kendisi aynılık için tek bir tanım sunmaz. Bu çeşitlilik, Aristoteles'in kavram incelemesine özgü çok bağlamlı düşünme yönüyle ilgili olmakla birlikte, sonraki dönemlerde özdeşlik için hangi tanımın esas alınması gerektiğine yönelik tartışmalarında bir belirsizlik kaynağına dönüşür. Güncel literatürdeki aynılık sorunlarının sürmesinin güçlü bir nedeninin, Aristoteles'in ilgili eserlerinde ortaya koyduğu bu tanımlamalar olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, Aristoteles'in aynılığı çeşitli anlamları ve kavramlarla ilişkisi üzerinden nasıl açıkladığı, özellikle *Topikler*'in başlangıcındaki vurgularıyla birlikte, bu iki temel eser ışığında incelenecektir.

Aristoteles'e göre, tanımlar üzerine yapılan tartışmaların merkezinde aynılık (*sameness*) ve farklılık sorunları bulunur, öyle ki tanımlayıcı her şey, bu aynılık ve farklılık ilişkileri bağlamında ele alınır; buna göre bir tanımlı doğrulamak ya da çürütmek, nesnelere arasındaki aynılık ve farklılık ilişkilerini belirlemeyi gerektirir (Aristotle, 1991: 244). Dolayısıyla Aristoteles, bir kavramın tanımının, o kavramın

nesnesine ait aynılıkların ve farklılıkların doğru tespitine dayandığını savunur. Özellikle *Topikler*'de aynılığı çeşitli anlamlarıyla ele almasının asıl amacı, aynılıktan ziyade tanımla ilgili sorunları açıklığa kavuşturmadır. Buna göre Aristoteles için tanımlamak, bir nesnenin ne ile aynı ne ile farklı olduğu belirlemek üzere aynılık ve farkın doğru biçimde tespit edilmesidir. Buna göre, bir tanım, kavramın veya nesnenin aynılıklarını ve farklılıklarını ifade ederek onun sınırlarını belirler.

Aristotelesçi felsefede tanım, bir şeyin özünü, yani "ne" olduğunu ifade etmenin yanı sıra (Aristotle, 1991: 244; Aristoteles 1996: 376-377), onun "neden"ini, "niçin"ini de açıklayan bir ifadedir; zira Aristoteles'e göre, bir nesnenin ne olduğunu bilmek niçin'ini, nedenlerini bilmekle eşdeğerdir (Aristoteles, 2011: 54). Bu nedenle Aristoteles'te bir şeyin "aynı" olarak kalması, yalnızca sayısal ya da maddi bir sürekliliğe değil, o şeyin kendisine özgü ereksel nedeninin (*telos*) korunmasına dayanır. Başka bir ifadeyle, Aristoteles'e göre herhangi bir nesne konusunda "ne için"i kavramadıkça o nesneyi bildiğimizi söyleyemeyiz (Aristoteles, 2014: 61). Dolayısıyla Aristoteles açısından bilgi, yalnızca nesnelerin betimlenmesiyle değil, onların nedenleriyle birlikte kavranmasıyla olanaklıdır. Bu bakımdan tanımlarda ortaya çıkan öz bazen ereksel bazen de etkin nedeni vermektedir (Aristoteles, 1996: 373). Bir başka deyişle, Aristoteles için "bir özneliliğin gerçek tanımı, [...] bu özneliliğin ortaya çıkışının fail [etkin] ve ereksel nedenini açıklığa kavuşturan tanımdır" (Ross, 2014: 91).⁴ Bu bağlamda Aristoteles açısından tanım, varlıkların nedenleriyle birlikte anlaşılmasının aracıdır.

Buna göre Aristotelesçi tanım anlayışında, bir şeyin "ne olduğu" sorusuna verilen cevap, o şeyin özünü, yani hem ait olduğu cinsi hem de onu diğer türlerden ayıran farklılaştırıcı niteliğini ortaya koyar. Cins, birçok bireye uygulanabilen genel

⁴ Aristoteles'te maddi, formel, etkin (fail) ve ereksel olmak üzere bir şeyin veya nesnenin ne olduğunun bilgisini verirken ifade edilebilen dört çeşit neden vardır. Ona göre nedenlerin bilgisi bilinmeden bir şeyi bildiğimizi söyleyemeyiz. Bkz.: Aristoteles. (2011). *İkinci Çözümler*, çev. Ali Houshliary, YKY, , 94a25-35, 63. Ayrıca Bkz.: Aristoteles. (2014). *Fizik*, 194b20-35, 61-63. Ayrıca Bkz.: Aristoteles. (1996). *Metafizik*, 983a25-35, 86-89. Aristoteles daha sonra bu dört nedenden her birinin, nedeni olduğu şeyin varlığını kanıtlamak için zorunlu olan orta terim rolünü oynayabileceğini göstermeye çalışır. Bkz.: Ross, David. 2014, 93.

bir kategori iken; ayırım, belirli bir türü diğerlerinden ayıran özsel özelliktir. Bu bağlamda, tanımlarda ifade edilen aynılıklar, türün cinsle paylaştığı özellikleri; farklılıklar ise onu özgü kılan ayırıcı nitelikleri gösterir. Nitekim Aristoteles, *Topikler*'de tanımların aynılık veya farklılıkları içerdiğini belirtirken, *Metafizik*'te tanımın cins ve ayırimlardan ibaret olduğunu (Aristoteles, 1996: 355) ifade ederek bu duruma işaret eder. Dolayısıyla Aristoteles bağlamında “tanım” ile “aynılık” arasındaki ilişki, bilgi ile varlık arasındaki ilişkinin bir yansımasıdır. Buna göre tanım, şeyin kendisiyle aynı olmasını sağlayan sınırları ortaya koyar. Böylelikle tanımda ortaya çıkan aynılıklar, bir türün cins ve ayırım bilgisidir; bu ikilinin birleşimi, türün özünü ve tanımını oluşturarak onun aynılığını saptayan temel unsurdur (Charles, 2010: 295) ve bu aynılığı belirleyen çoğunlukla o türü diğer türlerden ayıran zorunlu özelliğidir (Charles, 2010: 299-300).

Aristoteles'te tanımların ortaya konulması benzerliklerin veya aynılıkların incelenmesi ve yakalanması koşuluna bağlanır: “Şey hakkında her bireysel durumda neyin aynı olduğunu görebiliyorsak onu tanımladığımızda hiçbir kaybımız olmayacaktır; çünkü nesnenin muhtemelen hangi cinsle ait olduğunun kesinlikle yüklendiği ortak yüklem, tanımların sağlanması için faydalıdır” (Aristotle, 1991: 257). Dikkat edilirse Aristoteles'in tanımlama sürecinde “aynı olanı” saptamak hem duysal benzerlikleri hem de kavramsal birliği fark etmeyi gerektirir. Benzerliklerin belirlenmesinin tanımlarda aynılıkların dile getirilmesinde önemli olması gibi, ayırımların fark edilmesiyle, hakkında yargıda bulunulacak nesnenin aynılığı veya ayrılığı hakkında yapılacak çıkarımlara da yardımcı olur.

Özetlemek gerekirse, Aristoteles'te bir şeyin ne olduğunu sormakla o şeyin özünü bulmak amaçlanır; bir şeyin temel özü veya temel doğası ise söz konusu edilen şeyin zorunlu özellikleri ve o şeyin aynılığını açıklayan bir özelliktir (Charles, 2010: 300). Aynılığın saptayıcısı olmak açısından bir başlangıç noktasını ifade eden öz bilgisi, aynı zamanda söz konusu edilen türün nedenini de ifade eder (Charles, 2010: 300). Dolayısıyla Aristoteles bağlamında tanım yalnızca bir mantıksal form

olarak değil, varlıkların aynılığını ve sürekliliğini açıklayan araç olarak görülür. Tanımların doğal olarak nesnenin aynılığını veya farklılığını dile getirmesi nedeniyle, Aristoteles'in aynılık kavramını nasıl tanımladığı önem kazanmaktadır.

1.3. Aristoteles İçin Aynılık Nedir?

Aristoteles, aynılık sorununa ilişkin en sistematik sınıflandırmasını *Topikler*'in I. kitabının 7. bölümünde sunar; burada aynılığın tür, cins ve sayı bakımından olmak üzere üç temel anlamını açıklar. Buradaki açıklamalar, Aristoteles'in aynılık kavramına yönelik görüşlerini mantıksal çözümleme çerçevesinde ortaya koyması açısından merkezi bir öneme sahiptir. Aristotelesçi terminolojide aynılık terimi genellikle sayısal açıdan (*numerically*), tür (*specifically*) ve cins (*generically*) bakımından ele alınır. Sayısal açıdan aynılık, tek bir varlığın farklı adlarla anıldığı durumlarda (palto ve manto gibi) söz konusudur; tür bakımından aynılık, birden fazla varlığın türsel açıdan ayırt edilemez olduğu durumlarda (iki ayrı insan veya at) kullanılır; cins bakımından aynılık ise farklı türlerin aynı cinsten geldiği durumlarda (at ve insan gibi) ifade edilir (Aristotle, 1991: 246). Aristoteles'teki bu sınıflandırma, nesnelere arasındaki özdeşlik ve farklılık ilişkilerini anlamak için temel bir çerçeve sunar.

Aristoteles, üç aynılık çeşidinden söz etse de tür ve cins bakımından aynılığın sayısal aynılıktan önemli ölçüde farklılaştığı açıktır, nitekim bunlardan ilk ikisi benzerlik türlerini ifade ediyor gibi görünürken, sayısal aynılık tek ve aynı varoluşu işaret eder. Bu durum, Aristoteles'in "aynılık" kavramını çok boyutlu bir ilişkisellik içinde ele aldığını ortaya koyar; yani bir varlık hem tür hem cins bakımından başka varlıklarla "aynı" olabilir ancak bu, onun sayısal olarak özdeş olduğu anlamına gelmez. Sözelimi A ve B tür ve cins bakımından "aynı" olsalar bile, sayısal anlamda "aynı" olmayabilirler (White, 1971: 182).⁵ Bunun nedeni A ve B gibi iki şeyi tür ya

⁵ White'tan yaptığımız bu alıntıda yazar ikinci kısımda "same" değil "identical" sözcüğünü kullanmaktadır ancak Aristoteles özelinde konuşulduğunda Aristoteles aynılık üzerinden konuştuğu için biz de özdeş demek yerine çeviride aynı demeyi uygun bulduk.

da cins olarak aynı kılan şeyin, yani onlara belirli bir şekilde atfedilen bir niteliğin onların sayısal olarak aynı olmalarını gerektirmemesidir (White, 1971: 182). Başka bir deyişle, tür ve cins bakımından aynılık, paylaşılan özellikler veya kategorik benzerlikler üzerinden anlaşılırken, sayısal aynılık varlıkların biricikliğine, kendiliğine ve tekliğine işaret eder.

Aristoteles, aynılığın çeşitli anlamları hakkında *Topikler* eserinde yapmış olduğu açıklamalara benzer ifadelere *Metafizik* kitabında da yer vermektedir. Aristoteles *Metafizik*'te "aynı" ile ilgili olarak *Topikler*'de yaptığından farklı olarak "ilineksel" ve "kendi özü bakımından aynı" olan ayrımını ele alarak yapmaktadır. Aristoteles'e göre "aynı", öncelikle ilineksel anlamda, yani "beyaz olan" ve "müzişyen" gibi farklı ilineklerin aynı özneye ait olması veya "insan" ve "müzişyen" gibi birinin diğzerinin ilineği olması durumunda ortaya çıkan, evrensel olarak tasdik edilemeyen ve varlıkların doğasına değil, bireylere basitçe yüklenen bir nitelik olarak anlaşılırken; ikinci olarak, kendi özü bakımından aynı olan, yani maddeleri (gerek tür, gerekse sayı bakımından) veya tözleri bir olan varlıklar için kullanılan, aynılığı bir tür varlık birliği olarak tanımlayan bir anlam taşır (Aristoteles, 1996: 255-256).

Aristoteles bir şeyin sayısal olarak kendisiyle aynı olduğunu söylemenin onu iki farklı şekilde ele almayı gerektirdiğini iddia ederek, bunun aynı şeye farklı şekillerde, farklı isimlerle ya da tanımlayıcı betimlemelerle atıfta bulunarak yapıldığını kastetmektedir (Miller, 1973: 484). Bu ise, Aristoteles'in dilde ifade edilebilirlik bakımından ortaya çıkan çoğulluk ile ontolojik açıdan birlik arasındaki ilişkiyi dikkatle ayırmaya çalıştığını gösterir. Bu ayrıma göre aynı varlık, farklı betimlemeler aracılığıyla düşünülebilir ancak bu, nesne olarak çokluğu değil, birliğin çeşitli görünüşlerini ifade eder. Dolayısıyla Aristoteles sayısal aynılığın tek bir ilişki biçimi olarak ortaya çıkmadığını, aksine farklı şekillerde açıklanabilen bir ilişki olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle sayısal aynılığın üç durumunun her birinin dünyayla aynı anlamsal ilişkiyi taşıyan terimleri içerdiğine dikkat edilmelidir

(Pelletier, 1979: 285). Bu terimler farklı olabilmekle birlikte tam olarak bir ve aynı nesneyi adlandırır veya belirtir ve Aristoteles açısından herhangi bir sayısal aynılık durumunu diğerk aynılık türlerinden ayıran şey de tam olarak budur (Pelletier, 1979: 285). Farklı terimlerin ya da nitelemelerin aynı nesneyi göstermesi, onların mantıksal özdeşliğini değil, semantik eşdeğerliğini ifade eder. Hatta Aristoteles bir olmakla ilgili çeşitli durumları anarken de maddenin birliğini gerektirdiğini iddia ederek sayı bakımından bir olmayı form bakımından bir olmaktan ayırır (Bowin, 2008, s. 82), ona göre “bazı şeyler sayı bakımından, bazıları tür, bazıları benzerlik bakımından birdir. Sayı bakımından bir olan varlıklar, maddeleri bir olan varlıklardır” (Aristoteles, 1996: 250). Bir diğerk dikkat konusu, Aristoteles'in hem *Topikler*'de hem de diğerk eserlerinde, çeşitli kullanımlarında “aynı” kelimesini “bir” terimiyle açıklama yönünde bir eğilim göstermesidir; buna göre Aristoteles'in aynılıkla ne anlatmak istediğini anlamanın yolu “bir” kelimesi hakkında ne söylediğine bakmayı gerektirdiği açıktır (White, 1971: 184).

Aristoteles açısından sayısal aynılık aynılığın en yaygın kabul gören anlamıdır ve genel tanımı dışında sayısal aynılık da birkaç anlama gelir. Nitekim kendisi de *Metafizik*'te sayıca aynılığın farklı anlamları olarak ilineksel ve kendi özü bakımından olmak üzere iki çeşit sayıca aynılıktan söz eder. Bu ayrımla Aristoteles sayısal aynılığın, bir varlığın “aynı kalma” biçimlerinin farklı düzeylerini içerdiğini gösterir. Başka bir deyişle, Aristoteles için sayısal aynılık, yalnızca bir nesneye işaret etmek olarak mantıksal özdeşliği ifade etmez, varlığın sürekliliğini açıklamaya yönelik bir işlev de görür. Benzer bir açıklamayı *Topikler*'de “aynı” teriminin yaygın olarak sayı bakımından/kendi özü bakımından bir olmak anlamıyla kullanıldığını ve sayıca aynı olmanın üç türlü olabileceğini belirtir. Aristoteles'e göre, şeylerin sayısal olarak bir olması en yaygın aynılık biçimi olmakla birlikte, bu kavramın kendisi de çoklu anlamlar barındırır: birincil olarak aynılık bir isim veya tanımla (örneğin, pelerin ve mintan gibi), ikincil olarak bir özellik (örneğin, bilgi edinebilen ile insan gibi) aracılığıyla ve üçüncül olarak bir ilinek (örneğin, oturan veya musikicinin Sokrates ile aynı olması gibi) yoluyla kurulur; tüm bu durumlar sayısal birliği ifade

eder ve bir nesneyi adıyla veya ilineksel özellikleriyle ifade etmedeki değişikliğin aynı varlığa gönderme yapması, bu çoklu anlamlılığın somut bir örneğidir (Aristotle, 1991: 246-247). Bu çoklu kullanım biçimleri, Aristoteles'in "aynı"nın anlamının bağlama göre değiştiğini kabul ettiğini gösterir.

*Topikler'*den yapılan alıntılar ışığında, Aristoteles'in sayısal aynılık anlamının, aynı nesneyi adlandırmanın anlamsal ilişkisine öncelik verdiği ve bu ilişkinin tek bir nesneye işaret etmesi nedeniyle sayısal aynılığın tek bir ilişki olarak yorumlanabileceği belirtilir (Pelletier, 1979: 285). Ancak bu okuma Aristoteles'in metinlerinde yer alan aynılığa ilişkin çok anlamlılığın çevresinden dolandır; bunun nedeni sayısal aynılığın ontolojik düzeyde tek bir varlık biçimine karşılık gelmesine rağmen dilsel düzeyde tek bir ifade ya da betimlemeyle sınırlı olmak zorunda kalınmamasıdır. Dolayısıyla Aristoteles için bir nesneye farklı ifadelerle referansta bulunmak, o nesnenin tekliğini ya da birliğini bozmaz. Yine de *Topikler'*deki açıklamaya sadık kalarak, sayısal aynılık üç farklı şekilde özetlenebilir: 1. Bir isim veya bir tanım ile sağlanan aynılık, 2. Özellik üzerinden kurulan aynılık, 3. İlinek üzerinden kurulan aynılık. Dikkat edilirse bu üçlü sınıflandırma, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, Aristoteles'in sayısal aynılığı tek bir ontolojik varlık varsayımı altında ele alsa da yalnızca özne-yüklem ilişkisi içinde değil, sırasıyla aynı zamanda dilsel ve niteliksel erişim biçimleriyle de ele aldığını gösterir.

Sayısal Aynılık Türü	Kurulduğu Düzey	Açıklama
İsim/Tanım Yoluyla Aynılık	Dilsel (Semantik)	Aynı nesneye bir ad ya da bir tanım aracılığıyla gönderimde bulunulması

Özellik Yoluyla Aynılık	Niteliksel	Nesnenin sahip olduğu özellikler bakımından aynı olarak kavranması
İlinek Yoluyla Aynılık	Ontolojik	Nesnenin ilineksel belirlenimleri (durum, bağıntı gibi) üzerinden aynılığın kurulması

Aristoteles'in *Topikler* ve *Metafizik* eserlerindeki aynılık kavramı, çeşitli anlamları arasında sayısal aynılığı en yaygın, öncelikli ve ontolojik bakımdan en temellendirici olarak vurgular. Ancak çağdaş literatür Aristoteles'in çeşitli aynılık anlamına yer vermesini merkeze alarak, onun özdeşlik anlayışını mutlak ve göreli özdeşlik karşıtlığı bağlamında yeniden yorumlar. Aristoteles aynılık için en yaygın ve kabul gören anlam olarak sayısal aynılığı öne sürse de niteliksel aynılığı da bütünüyle dışlamaz; tersine, sayısal aynılığı, diğer aynılık çeşitlerinin epistemolojik ve ontolojik koşulu sayar.

Bu belirleyicilik söz konusu üç aynılık anlamı arasındaki ilişkide kendini gösterir. Aristoteles, sayısal aynılığın diğer iki anlamdan hem önce hem de onları temellendiren bir konumda olduğunu belirtir. Bu ilişki bağlamında Aristoteles, tür veya cins bakımından aynı olanların sayısal olarak da aynı olma zorunluluğu taşımadığını belirtir; aynılık için öncelikli koşul sayısal aynılığın sağlanmasıdır. Sayısal olarak aynı olan bir şey tür ve cins bakımından tamamen aynıyken, tür veya cins bakımından aynı olan şeylerin sayısal olarak aynı olma zorunluluğu yoktur. Aristoteles bu durumu, "tür bakımından veya cins bakımından aynı olan şeylerin sayısal olarak aynı olması gerekliliği veya hatta olasılığı yoktur" (Aristotle, 1991: 351/263/286-290; Aristoteles, 1996: 250) sözleriyle açıklar, zira birden fazla "şey" in dikkate alınması, onların sayıca aynı olma olasılığını ortadan kaldırır. Bu durum, Aristoteles'in aynılık kavramını hem bir şeyin kendisiyle (sayısal) hem de başka bir şeyle (niteliksel) kurulabilen temel bir bağıntı olarak çeşitli anlamlarda

kullandığını göstermektedir (Aristotle, 1991: 246). Klasik metafizik gelenekte, özellikle Aristoteles öncesi Parmenides'in değişmez, mutlak birlik anlayışında ve Aristoteles sonrası Leibniz'in özdeşlerin ayırt edilemezliği ilkesi etrafında şekillenen modern yorumlarda, özdeşlik çoğu zaman bağlamdan bağımsız, mutlak ve tek anlamlı bir bağıntı olarak ele alınır. Aristoteles'in aynılık çözümlemesi ise, bu mutlakçı eğilimin dışında, aynılığın farklı bakımlara göre çeşitlenen anlamlarını ayırt ederek kavramın kullanım alanını çoğaltan bir alternatif sunar. Dolayısıyla dikkat edilirse Geach'in "görelî özdeşlik" tezinde görüleceği gibi, Aristoteles de özdeşliği bağlamdan bağımsız, mutlak bir ilişki olarak değil, belirli bir bakıma göre kavramsallaştırır.

Aristoteles'in aynılık için verdiği farklı anlamlardan yalnızca sayısal açıdan aynı olmak anlamının özdeşlik için uygun anlam olduğu ileri sürüldüğünde diğer anlamlar (tür veya cins bakımından aynılık gibi), en az iki şey arasındaki bağıntıyı ifade eden farklı kavramlara karşılık gelir. Nicholas White'a göre, Aristoteles'in "töz bakımından aynı" ve "varlık bakımından aynı" ifadeleri sayısal olarak bir olmak şeklinde yorumlanmalıdır; aksi takdirde "aynı" kelimesinin diğer kullanımları özdeşlikten farklı anlamlara gelir (White, 1986: 477). Dolayısıyla White'ın yorumu Aristoteles'te aynılığın yalnızca tek ve aynı bireye işaret eden sayısal birlik durumları için kullanılabileceğini, türsel veya niteliksel aynılık ifadelerinin ise gerçek anlamda aynılık değil, benzerlik ya da ortaklık bildiren bağıntı durumları olduğunu savunur. Jonathan Barnes ise varlık veya töz bakımından aynı olan şeylerin zorunlu olarak özdeş olduğunu, ancak "Koriskos" ve "yaklaşan Koriskos" örneği gibi bir durumların olumsal özdeşliği ifade ettiğini iddia eder (White, 1986: 477). Koriskos örneği, Aristoteles'in sık sık kullandığı birey adlarından biridir ve Aristoteles bu örneğinde "Koriskos" ile "yaklaşan Koriskos" ifadelerine aynı bireye farklı betimlemelerle gönderimde bulunulan durumları anlatmak için başvurur. Barnes'a göre bu tür durumlarda iki ifade aynı kişiye işaret ettiği için özdeşlik söz konusudur, ancak kullanılan betimlemeler farklı olduğundan bu özdeşlik zorunlu değil, betimlemeye bağlı olarak olumsal görünür. Gareth Matthews ise Barnes'ın bu

görüşüne karşı çıkar; Matthews'a göre Aristoteles ilineksel aynılığın zorunlu olmayan (*nonnecessary*) veya olumsal (*contingent*) bir aynılık olarak sunmaz; aksine, A ve B ilineksel olarak aynıysa, bu durum bir bakıma aynı olmadıkları fikrini aktarır, oysa olumsal özdeşliğin herhangi bir sıradan açıklamasında, A ve B olumsal olarak özdeşse, öyle olmaları olumsal da olsa özdeşirler (White, 1986: 477). Dolayısıyla Barnes, aynı bireyin farklı betimlemeler altında özdeş olmasının "olumsal özdeşlik" olarak anlaşılabilirliğini savunurken, Matthews Aristoteles'in ilineksel aynılığın gerçek bir özdeşlik türü olarak görmediğini, bunun özdeşliğin olumsal bir biçimi değil, yalnızca aynı bireye ilişkin farklı ilineksel nitelermelerin söz konusu olduğuna ilişkin bir belirleme olduğunu ileri sürer.

Özdeşliğin modern felsefede genellikle tüm nitelikler bakımından ayırt edilemezliğe dayanan mutlak bir bağıntı olarak anlaşılması, özellikle Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesiyle formüle edilmiştir. Bu nedenle Aristoteles'in aynılık anlayışının kapsamını değerlendirebilmek için onun görüşlerini Leibnizci özdeşlik anlayışıyla karşılaştırmak açıklayıcı bir zemin sunar. Bu bağlamda, Matthews haklı olsaydı, Aristoteles'in, "ilineksel olarak aynı" olan şeyleri özdeş olmayanlar olarak kabul etmesiyle aslında Leibniz'in özdeşlerin ayırt edilemezliği ilkesini örtük biçimde de olsa ifade ettiğini ve bu konudaki görüşleriyle Leibniz'i önelediği söylenebilirdi, ancak Aristoteles'in sayısal özdeşliğe dair açıklamaları göz önüne alındığında bu iddianın dayanaksız kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni sayısal özdeşlik tanımlarının bile tüm özelliklere referansla ortaya konulmamış olmasıdır, yani Aristoteles için aynılık, bir varlığın tüm niteliklerinin tam örtüşmesiyle değil, o varlığın "birliği"ni sağlayan belirli bir yön veya ilişkiyle ilgilidir. Dolayısıyla bize göre bu makalenin göstermeyi amaçladığı husus noktasında belirtilmesi gereken asıl nokta şudur: Sayısal aynılık anlamında nesne bakımından sayıca birlik koşul olsa da konu edilen aynılık ilişkisi ilgili nesnenin tüm yönlerine veya tüm özelliklerine ilişkin değildir. Aksine Aristoteles'in sayısal özdeşliği, mutlak bir "aynı olma" durumu değil, belirli bir bakımdan "aynı kalma" durumudur. Daha çok bir deyişle Aristoteles'te geçen üç sayısal özdeşlik anlamı da aynı nesneye işaret etmekle

birlikte, ilgili nesne hep bir şeye -isme, tanıma, özelliğe, ilineğe- görelî biçimde "aynılık" tartışmasına konu edilmektedir. Bu bağlamda Aristoteles'in yaklaşımı, özdeşliğin mutlak değil bağıntısal bir kavram olarak ele alınabileceğini gösterir, çünkü "aynı" sözcüğü her zaman bir "bakımdan" aynı olmayı ifade eder. Dolayısıyla bu metin, Aristoteles'in sayısal özdeşlik anlayışının bile tek bir nesneye yönelik olsa dahi, belirli bir ada, niteliksel veya ilineksel bir çerçeveye "görelî" bir anlam taşıdığını savunur. Ancak bu görelî anlayış yirminci yüzyılda Geach tarafından savunulduğu biçimiyle radikal ve açıkça dile getirilmiş bir görelî özdeşlik anlayışı değildir; bu görelîlik, hem örtük bir dille satır aralarından çıkarılmakta hem de -dilsel değil- yalnızca ontolojik/metafizik bir düzlemde işlenmektedir.

2. Görelî Özdeşlik Kuramı

Geleneksel özdeşlik anlayışının aksine, özdeşliğin görelî (*relative*), zamana bağılı (*time-indexed*) ve olumsal olduğu görüşleri "sapkın (*deviant*)" kabul edilir (Hawthorne, 2005: 111). Burada "geleneksel özdeşlik anlayışı" ile kastedilen, özdeşliği tüm özellikler bakımından tam örtüşmeyi gerektiren mutlak bir bağıntı olarak ele alan ve kökenleri Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesine dayanan yaklaşımdır. Özellikle 20. yüzyılda Peter Geach (1916-2013), özdeşliğin görelî olduğunu savunmuştur. Geach'e göre, klasik anlayışın iddia ettiği gibi dilde mutlak bir eşdeğerlik bağıntısını ifade eden herhangi bir ifade bulunamaz; bu da kökenleri Leibniz'e uzanan ve çağdaş analitik metafizikte Quine tarafından sistematik biçimde savunulan mutlak özdeşlik anlayışına karşı geliştirilmiş önemli bir tezdur (Noonan & Curtis, 2018). Geach mutlak özdeşlik anlayışının hiçbir uygulama alanı olmadığını, bu yüzden de bu anlayışın terk edilmesi gerektiğini söylerken her türden özdeşliğin aslında "bir özellik bakımından" aynı olmayı ifade eden türden bir görelîliği ortaya koyduğunu düşünür (Noonan & Curtis, 2018). Geach bu görelî özdeşlik tezini iki temel argümanla destekler; biri varlığın ontolojik kökenleriyle ilgiliyken, diğeri özdeşlik ifadelerinin ya da yüklemelerinin dildeki kavramsal şemalar içindeki yeriyle ilgilidir.

Geach, mutlak özdeşlik tezine karşı çıkıp görelî özdeşliğı savunurken ona göre, "x, y ile özdeştir" ifadesi eksiktir ve "x, y ile aynı A'dır" ifadesinin kısaltılmış halidir (Geach, 1967: 3). Geach ayrıca, "Xanthippe'nin kocasıdır" gibi ifadelerdeki "-dır" ekini bir özdeşlik işareti/imi değil, yalnızca bir yüklem kopulası olarak kabul eder (Geach, 1972: 247). Dahası Geach'e göre, özdeşlik ölçütü olarak kullanılan "aynı A" ifadesindeki "A" bir "şey" değil, bir "özellik" olmalıdır; çünkü ancak bu şekilde adlandırılabilir bir nesne için özdeşlik ölçütü belirlenebilir (Geach, 1980: 170). Bu bağlamda, Geach, bir özelliğe referans vermeyen özdeşlik ifadelerinin anlamsız olduğunu savunur. Geach'in bu yaklaşımıyla, özdeşliğı yalnızca ontolojik bir kategori olmaktan çıkarıp dilsel işlevi üzerinden ele alması nedeniyle klasik metafizik gelenekten önemli bir kopuşu temsil eder. Bu kopuş, özdeşlik kavramının semantik düzeyde tanımlanması anlamına gelir ki bu da özdeşliğin artık bir nesnenin kendisiyle aynı olmasını değil, bir sınıf, kategori veya nitelik bakımından "aynı sayılması" anlamında başvurulmuş bir bağıntı olduğunu gösterir. Buna göre Geach açısından özdeşlik ifadeleri her zaman bir özellik bakımından aynı olmayı dile getirmeleri bakımından görelidirler.⁶ Dolayısıyla, özdeşlik ifadeleri her zaman bir özelliğı işaret eden "ne bakımdan?" sorusunu yanıtlamalıdır, bu da özdeşliğin daima görelî olduğunu gösterir ve mutlak özdeşlik tezini reddeder (Geach, 1967: 3-4/10). Sonuç olarak, görelî özdeşlik tezi, özdeşliğı mutlak bir ontolojik bağıntıdan çok, dilsel bir işlev olarak tanımlayarak, özdeşliğin anlamını geleneksel metafizik çizgiden çağdaş dil felsefesi bağlamına taşır.

⁶ Bu noktada, Geach'in savunduğı özdeşliğin görelî olduğu tezi, David Wiggins tarafından Aristotelesçi bir çerçevede "türsel bağımlılık (*sortal dependency*)" kavramı dolayısıyla eleştirilmiştir. Wiggins, özdeşliğin kendisinin görelî bir bağıntı olduğunu reddederek, özdeşlik yargılarının ancak uygun bir türsel (*sortal*) kavram altında anlamlı biçimde kurulabileceğini savunur. Bu nedenle ona göre, özdeşlik ölçütlerinin belirlenmesi türsel kavramlara bağımlıdır, fakat bu bağımlılık özdeşliğı ontolojik olarak görelî kılmaz. Bu yaklaşım, özdeşliğı semantik olarak görelî kılan Geach'ten ayrıldığı gibi, özdeşliğı mutlak ama ölçütsüz bir bağıntı olarak ele alan yaklaşımlardan da ayrılır. Dolayısıyla Wiggins "görelilik" ve "türsel bağımlılık" arasında kavramsal bir fark gözeterek, özdeşliğe dair Aristotelesçi bir zeminde geliştirilmiş üçüncü bir görüşü savunur. Bkz. Wiggins, D. (2001). *Sameness and Substance Renewed*. Cambridge: Cambridge University Press. Ayrıca bkz: Wiggins, D. (2012). *Identity, Individuation and Substance*. *European Journal of Philosophy*, 20:1, 1-25.

Geach'ın özdeşliği nesnelere arasındaki özellikleri ifade etmek için kullanılan bir bağıntı olarak görmesi onun genel olarak özdeşliği bir bağıntı biçimi olarak görmesiyle ilgilidir. Bu yaklaşım, aynılığı açıklamak için nesnelere ayrı ve bağımsız bir "aynılık formu"nun varsayılmasını gereksiz kılması bakımından, Aristoteles'in Platoncu Form kuramına yönelttiği Üçüncü Adam Argümanı ile ilişkilendirilebilir. Aristoteles söz konusu argümanda, birçok şeyin aynı veya benzer olmasını açıklamak için onların üzerinde yer alan yeni bir Form varsayımının, bu Form ile ilk şeyler arasındaki benzerliği açıklamak üzere yeni bir Form gerektireceğini ve bunun sonsuz bir gerilemeye yol açacağını savunur (Aristoteles, 1996: 124-130). Geach'ın özdeşliği bağımsız bir varlık alanına ait mutlak bir ilişki olarak değil, belirli bir özelliğe göre kurulan eşdeğerlik bağıntıları çerçevesinde yorumlanması, aynılığın açıklanması için böyle bir ontolojik çoğaltmaya ihtiyaç olmadığını gösteren çağdaş bir yaklaşım olarak okunabilir. Nitekim ona göre "aynı A'dır" gibi ifadeler her zaman için simetrik, geçişli ve yansımali bir "eşdeğerlik" bağıntısını dile getirirler (Geach, 1973: 291). Geach açısından, özdeşliğin eşdeğerlik bağıntıları dolayısıyla kullanılabilmesi görüşü özellikle matematikte yaygın biçimde başvurulan bir yoldur (Geach, 1972: 249). Bu bağlamda, Geach'ın özdeşliği bir tür eşdeğerlik ilişkisi olarak konumlandırması, başka deyişle tekil nesnelere ontolojik durumunu anlatmak yerine, belirli bir mantıksal yapı içindeki bağıntısal konumunu anlatmak üzere özdeşliğe başvurması klasik mantığın özdeşlik anlayışını yeniden tanımlama girişimi olarak değerlendirilebilir.

Geach, özdeşliğin görelî olduğunu farklı dil kullanımlarıyla da destekler, zira bir ifadenin anlamı kullanılan dile göredir (Geach, 1967: 4-5). Bir dilde özdeşlik yüklemi sayılan bir ifade, başka bir dilde kabul görmeyebilir çünkü "özdeş" terimi her zaman aynı içerikle kullanılmaz. Özdeşliğin hiçbir zaman dilden bağımsız bir gerçekliğe işaret etmemesine, dolayısıyla dilin kavramsal şemasının özdeşliği belirlediğine ilişkin dilsel görelilik vurgusu, özdeşlik kavramının Geach ise semantik bir sorun haline getirildiğini gösterir. Dikkat edilirse Geach, özellik yüklemeyi bir tür özdeşlik olarak anlamaktadır. Bu durum, özdeşliğin mutlak olduğu tezlerini

geçersiz kılar. Bunun nedeni, özdeşlik ifadelerinin her zaman belli bir dil içerisinde özdeşlik yüklemeleri olarak kabul edilen yüklemlere bağılı olarak anlam kazanmasıdır. Bu bağlamda Geach'ın dil üzerinden itirazı öncelikle "hangi dil bakımından özdeştir?" sorusunu gündeme getirmekle özdeşliğin dile görelî olduğu tezini vurgular.

Geach'ın özdeşlik anlayışının temel noktalarından biri, nesne kavramında özelliklere verdiği önemdir. Geach'ın özellikler üzerinden görelî özdeşliği savunması, onun ontolojik temelde var olanın çıplak tikeller değil, özellikler (*properties*) olduğunu gösterir. Geach, "*Ontological Relativity and Relative Identity*" makalesinde, özelliklerden bağımsız bir birey özdeşliğinin saçma olduğunu, çünkü özellikler olmadan bir bireyin bir hiç olup anlamsızlaştığını ve garip bir şekilde hala varlığını sürdüren çıplak tikellerden bahsetmenin "apaçık saçmalık" olduğunu belirtir (Geach, 1973: 290). Bu yönü, özdeşliğe görelî bir anlamla yaklaşma noktasında yakınlaşsalar da onu nesne kuramı bakımından Aristotelesçi anlayıştan ayırır. Dolayısıyla Geach'ın görelî özdeşlik tezini benimsemesinde nesne anlayışı belirleyici görünmektedir. Başka deyişle Geach, nesne anlayışında özellikleri öncelediği için özdeşlik anlayışı kapsamında görelilik tezini savunmaktadır. Ancak Geach'ın "özellik" terimi Aristotelesçi "ilinek"ten farklı olarak bir nesneyi kuran ontolojik bileşen anlamındadır. Dolayısıyla özdeşliğin Geachçı anlamda bir özelliğe görelî olmasıyla Aristotelesçi anlamda bir ilineğe görelî olması içeriksel açıdan eşdeğer ifadeler sayılmaz.

Burada ilginç olan nesne ontolojisi bağlamında özellikleri öncelemeyen Aristoteles'te de özdeşliğin özellikle "özellik" olmasa bile her zaman bir "şeye" görelî biçimde ele alınıyor olması noktasında, Geach kadar radikal bir görelî özdeşlikçi olmamakla birlikte, onunla benzerlik göstermesidir. Bu bağlamda Geach, özdeşliği var olmanın ölçütü saymaz; özdeşliği nesneyi oluşturan özellikler arasındaki bir bağıntı olarak görür. Ona göre, özdeşlik varlığın değil, varlıktan dilsel bağlamda söz edebilmenin önsel koşuludur. Bu durum, Geach'ın özdeşliği var olmaya bir ölçüt

olarak görmediği ve ancak varolan meydana geldikten sonra özdeşlikten söz edilebileceğini savunduğunu gösterir.⁷

Dolayısıyla özdeşliğin mutlak ya da görelî olarak kabul edilmesi büyük ölçüde ontolojik olarak hangi türden varolanların kökensel olarak kabul edildiğine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu belirleme, Aristoteles bağlamını vurgulamak üzere önemli bir istisnayı ıskalamaktadır. Ontolojik çerçevesinde ve dolayısıyla metafiziğinde tikel somut var olanları birincil tözler sayan Aristoteles açısında bile özdeşlik, özdeşliğin sayıca bir ve aynı nesneye işaret etmek anlamındaki “sayısal özdeşlik” anlamı kabul edildiğinde bile, ontolojik olmasa bile epistemolojik bir mutlaklığı temsil etmenin gerisinde kalır. Nasıl ki niteliksel özdeşlik anlamında tür veya cins “bakımından” bireylere ilişkin bir belirleme söz konusuysa sayısal özdeşlik söz konusu edilirken de “x nesnesinin y bakımından sayısal özdeşliği”nin ifade edildiği ve özdeşlik ifadelerine ilişkin bu anlamda da bir görelî formun geçerli olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, sayısal özdeşlik söz konusu olduğunda bile Aristoteles’in bir referans noktası üzerinden belirlemede bulunmasıdır. Buna göre “aynı veya özdeş olmak” hiçbir zaman mutlak bir yüklem değil, bağıntısal bir durumu bildirir. Geach’in görelî özdeşlik tezinin Aristoteles’le ilgisi de bu noktada dikkat çekicidir. Geach özdeşliği semantik boyutta dilsel bağıntılar ve yüklemeler üzerinden görelî biçimde sunarken, dikkat edilirse Aristoteles özdeşliği ontolojik yüklemeler ve varlık kipleri üzerinden görelî formda sunar; dolayısıyla her iki filozofta da özdeşlik, “mutlaklık” formunda ele alınmaz.

Geach, ontolojisinde ayırt edilebilirlik kavramına da önem verir; ancak “ayırt etme etkinliği”nden önce “ayırt edici özellikler”i konumlandırır. Ona göre ayırt edici özellikler olmadan ayırt edicilik anlamsızdır ve ona göre bağıntılarda farklılık

⁷ Bu görüşleriyle Geach Quine’a karşı bir pozisyon almaktadır. Geach, Quine’in aksine özdeşliği var olmanın bir ölçütü olarak görmez. Quine’in görüşleri için bkz: Quine, W. V. O. (1963). *On What There is. From A Logical Point of View*, Harper Torchbook, New York, 4. Ayrıca bkz. Quine, W. V. O. (1969). *Speaking of Objects. Ontological Relativity and Other Essays*, Columbia University Press, New York, 23.

yeterlidir (Geach, 1973: 290). Bununla birlikte, özelliklerin varlığı tikellere bağılı değildir. Buna göre ayırt etme, önceden verilmiş tikeller arasında değil, özelliklerin oluşturduğu bağıntısal bir düzlemde gerçekleşir. Özelliklere tanınan bu öncelikli durum Geach'in özellik temelli bir varlık anlayışına sahip olduğunun göstergesidir.

Kişisel özdeşlik bağlamında da Geach'in tutumu görelî özdeşlik anlayışıyla uyumludur. İnsan mantıksal bir terim olmadığından, özdeşlik ölçütü mantıksal yollarla belirlenemez (Geach, 1972: 249). Bu nedenle kişisel özdeşlik ölçütü mutlak değil, her zaman bir şeye görelî olarak belirir. Mantığın işlevi, yalnızca yanlış ölçütleri elemekle sınırlıdır; çünkü özdeşlik ölçütü, özdeşleştirilen şeye bağılı olarak değişken veya görelî sonuçlar ortaya koyan bir sorun alanıdır (Geach, 1972: 249). Bu bağlamda Geach, Locke'un kişisel özdeşlik anlayışını takip ederek, "insan (*man*)" ve "kişi (*person*)" ayırım yapar. Görelî özdeşlik kuramına göre, "her insan bir kişidir" ifadesi aslında "*her insan bir şeye da diğeri olmak bakımından aynı kişidir*" anlamına gelir (Geach, 1967: 11). Geach, kişisel özdeşlik konusundaki görüşlerini yalnızca Locke'a dayanarak değil, özdeşlik ölçütünü tartışarak "birini tanıma" ile "aynı kişi olduğunu anlama" arasında da ayırım gözetir; birini tanıma yüz ve sese dayanırken, tanıdığımız kişinin aynı kişi olup olmadığını, yani özdeşliği belirleyen asıl unsurun beyin olduğunu savunur (Geach, 1973: 288). Ona göre özdeşlik ölçütü, özdeşliği nasıl kavradığımızı bağılıdır: Yüz veya ses değişse bile beyin aynı kaldıkça kişi de aynıdır; dolayısıyla kişisel özdeşlik, fiziksel görünümünden çok zihinsel sürekliliğe dayanır.

3. Görelî Özdeşlik Anlayışı Bakımından Mutlak Özdeşlik Görüşü Üzerine Bir Değerlendirme

Şimdiye kadar belirtilenler doğrultusunda, Aristoteles'in bireysel, tekil varlıkların sayısal birliğini kabul etmesine rağmen, özdeşliği tüm niteliklerin tam örtüşmesini gerektiren genel ve mutlak bir metafizik ilke olarak formüle etmediğini söylemek mümkündür. Diğeri bir deyişle Aristoteles'te birincil tözler ontolojik olarak sayıca birdir, ancak özdeşlik Leibniz'de olduğu gibi ayırt edilemezlerin

özdeşliği ilkesine indirgenen evrensel bir açıklama ilkesi halinde sunulmaz. Bu anlamda mutlak anlamda özdeşlik anlayışının, sayısal özdeşlik anlamıyla bile olsa, Aristoteles'e değil Leibniz'in özdeşliği bir ilke biçiminde ele aldığı biçime atfetmek daha doğru olur. Bunun nedeni Leibniz'in ilkeyi formüle ederken sıklıkla yer verdiği "birbirinden ayırt edilemez", "tıpatıp benzeme" vurguları ile özdeşlik kavramına ilişkin anlayışında herhangi bir kısmiliğe ya da göreliliğe alan tanımaması ya da yer bırakmamasıdır. Ona göre, iki şeyin tüm özellikleri bakımından aynı olması, onları ayırt edilmesini ve bireyliklerinin belirlenmesini olanaksız kılar; dolayısıyla iki şeyden değil, tek bir şeyden söz edilmiş olur.

Leibniz özdeşlikle ilgili formülasyonunda kullandığı ifadelere en açık haliyle Clarke ile mektuplaşmalarında, özellikle de 3., 4. ve 5. mektupta karşılaşılır. Özdeşliği ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi biçiminde formüle ederken Leibniz, onu yeter-neden ilkesinden türetir. Ona göre "*doğada birbirinden ayırt edilemez iki gerçek mutlak varlık olmadığı sonucunu çıkarıyorum, çünkü eğer olsaydı, Tanrı ve doğa birine diğerinden farklı davranarak nedensiz hareket ederdi ve bu nedenle Tanrı tamamen eşit veya benzer iki madde parçası yaratmaz*" (Leibniz, 1989: 5. Mektup 21. Pasaj). Alıntıdan anlaşılabilirliğe üzere Leibniz özdeşlik anlayışını öncelikle Tanrısal aklın rasyonelliğine başvurarak temellendirir.

Özdeşliği nasıl ele aldığına dikkat edildiğinde ise Leibniz'in özdeşlik anlayışını çeşitli çalışmalarında birbiriyle uyumlu biçimde anlattığı fark edilir:

Duyulur şeylerde birbirinden ayırt edilemez iki şeyin asla bulunamayacağını; örneğin, bir bahçede birbirine tıpatıp benzeyen (*perfectly alike*) iki yaprak ya da iki damla suyun bulunamayacağını söyledim (Leibniz, 1989: 5. Mektup, 23. Pasaj).

Ve sahip olduğumuza inandığım kanıtlara göre, her tözsel (*substantial*) şeyin diğerleriyle kendine özgü bir bağıntısı vardır ve biri diğerinden her zaman içsel (*intrinsic*) çağrışımlarla (*connotations*) farklı olmalıdır (Leibniz, 1916: 110).

Ayrıca, duyumsanamaz değişimler nedeniyle, iki bireysel şeyin asla tıpatıp benzer olamayacağını ve her zaman sayıdan daha fazla farklılık göstermeleri gerektiğini fark ettim (Leibniz, 1973: 152).

Dikkat edilirse Leibniz, Clarke ile yazışmalarında duyulur şeylere sınırlandırarak somut "bireylere (*individuals*)" atıfla ilkeyi tanımlamaya çalışır.

Ancak Leibniz'de duyulur şeyler de dahil olmak üzere her şey monadlarla ilişkili olduğundan onun monad görüşü, nitelikçe birbirinden ayırt edilemez iki bireyin neden olamayacağını anlaşılır kılmaktadır (Leibniz, 1902: 251-252). Bunun nedeni Leibniz'de basit tözler olarak monadların bir araya gelerek bileşik yapılar olan duyulur cisimleri oluşturmasıdır.

Özdeşliğin bu dolaylı anlatımlarının yanında Leibniz, ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesine en doğrudan biçimiyle dördüncü mektupta yer verir:

4. Birbirinden ayırt edilemez iki birey diye bir şey yoktur. [...] Mikroskopla bakıldığında iki damla su ya da süt birbirinden ayırt edilebilir görünecektir. [...]

6. İki şeyin ayırt edilemez olduğunu varsaymak, aynı şeyi iki ad altında varsaymaktır. Bu nedenle, evrenin başlangıçta gerçekte sahip olduğundan farklı bir zaman ve mekân konumuna sahip olabileceğini ve yine de evrenin tüm parçalarının kendi aralarında gerçekte sahip oldukları ile aynı duruma sahip olmaları gerektiğini varsaymak, böyle bir varsayımın olanaksız bir kurgu olduğunu söylüyorum (Leibniz, 1989: 4. Mektup, 3-6. Pasaj).

Leibniz'in 4. pasajdaki ifadeleri ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesinin *ampirik* gerekçelendirmesi olarak yorumlanabilir. Leibniz'e göre duyulur şeylerde iki şey arasında her zaman içsel bir fark olduğundan, sayısal olarak tamamen benzer iki farklı şey yoktur.⁸ Dikkat edilirse bu argüman Leibniz'in özdeşlik anlayışını doğa düzenine ilişkin bir gözlem olarak temellendirmesiyle de ilgilidir. Ayrıca Leibniz, 6. pasajda sayısal olarak farklı olmalarına rağmen ayırt edilemezliği içeren durumları "olanaksız" olarak nitelendirmekle ilkenin tüm özellikleri bakımından aynı şeye işaret etmesinin zorunlu mutlaklık gerektirdiğini vurgulamaktadır. Leibniz'in buradaki vurgusu, mantıksal olanaksızlığın yanı sıra, metafizik bir tutarsızlığa da yöneliktir. Bunun nedeni ona göre iki şeyin tüm özellikleri bakımından aynı olmasının, Tanrı'nın yaratma eyleminde nedensiz bir tercih anlamına gelmesidir ve böyle bir durumun ise yeter-neden ilkesini ihlal etmesidir.

⁸ Bunun nedeni sayısal/sayıca özdeşliğin (*numerical identity*) yalnızca bir şey ile kendisi arasında olabilecek bir özdeşlik türü olmasıdır; en az iki şey arasında kurulan özdeşlik niteliksel (*qualitative identity*) özdeşlik olarak anılmaktadır. Bkz. Noonan, H. & Curtis, B. (Summer 2018 Edition). Identity. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/identity/>. Erişim tarihi: 05.09.2025.

Leibniz özdeşlik için öne sürdüğü mutlak benzerlik gerekliliğini bireylikle ilgisi bakımından da gerekçelendirmektedir; ona göre bireyleşme ilkesi için de ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesinin benimsenmesi gerekir. Bunun nedeni, iki şey arasında sayısal farklılığın olmamasının bir bireyleşme ilkesinin eksikliğine bağlanmasıdır. Leibniz, Clarke'a yazdığı dördüncü ve beşinci mektupta, ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi olmaksızın sayısal farklılığın, dolayısıyla da bireyselliğin düşünülmemeyeceğini öne sürmektedir. Leibniz, iki şey tamamen ayırt edilemediğin, onların aslında tek bir şey olduğunu; "kaba filozofların" sadece sayısal olarak farklı olan şeylerin özdeşliğini kabul etmelerinin, bireyleşme ilkesini anlamadaki zorluklarından kaynaklandığını öne sürer (Leibniz, 1989: 5. mektup 26. Pasaj). Leibniz, bireyleşme sorunlarını aşmanın, ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesini benimsemekle mümkün olduğunu, hatta sayısal farklılığın bile ancak bu ilke temelinde anlam kazandığını savunur. Bunun nedeni Leibniz açısından "iki birey tamamen aynı ve eşit ve (tek kelimeyle) kendi içlerinde ayırt edilemez olsalardı, bireyleşme ilkesi olmazdı ve hatta bu koşul altında bireysel ayırım ya da farklı bireyler olmayacağını iddia etmeye cüret ediyorum" (Leibniz, 1916: 230). Dolayısıyla Leibniz, ayırt edilemez iki şeyin sayısal olarak farklı olduğunun varsayıldığı bir dünyada bir şeyin bireyliğinin saptanmasının olanaksız olacağını ifade eder.⁹ Dikkat edilirse Leibniz'de bireyleşme, tözsel biçimle değil, niteliklerin düzeniyle açıklanır; buna göre her varlığın kendine özgü bir nitelik kombinasyonuna sahip olması gerekir. Böylece özdeşlik Leibniz'de bireyliğın koşulu haline gelir.

Sonuç

Şimdiye kadar belirtilenler uyarınca, mutlak özdeşlik anlayışını Aristoteles'tense atfedebileceğimiz isim olarak Leibniz, ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesini iki temel iddiaya dayandırır: (i) Nitelikleri tamamen aynı olan iki şeyin varlığı çelişkilidir, (ii) böyle bir durum mantıksal olarak olanaksız olmasa da Tanrı

⁹ AEÖ ilkesinin olanaklı ve olanaksız olabileceği koşulların detayları için bkz. Leibniz. (1989). From the Letters to Clarke (1715-16). *Philosophical Essays*, Edited and Translated by Roger Ariew and Daniel Garber, Hackett Publishing Company Indianapolis & Cambridge, 5. Mektup 25. Pasaj.

bu tür iki şey yaratmaz (Broad, 1975: 40). Bu görüş, Leibniz'in monad anlayışına dayanır; yani soyut veya somut her varlık için ayırt edilemez iki şeyin özdeş olmaması durumu monadlarla ilişkilidir. Monadların evrendeki her şeyle ilişkilili olduğu düşünülürken, matematiksel nesnelere farklılığı da sayısal ayrılıktan ziyade monadlardaki nitelik farklarından kaynaklanır.¹⁰ Bu nedenle, monadlar için geçerli olan ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, matematiksel terimler için de geçerlidir.

Sonuç olarak, Aristoteles'in aynılık anlayışı bağlamında mutlak özdeşlik görüşünü savunduğu yönündeki yorumların, onun düşüncesine tam olarak karşılık gelmediği ortaya çıkmaktadır. Aristoteles'te özdeşlik, tüm özelliklerin tam örtüşmesine dayanan mutlak bir aynılık ilişkisi olarak değil, belirli bakımlara göre değişebilen bağıntısal bir ilişki olarak anlaşılmaktadır. Buna karşılık, özdeşliği tüm özellikler bakımından ayırt edilemezlik ilkesine indirgeme eğilimi, Leibnizci özdeşlik anlayışının ayırt edici özelliği olarak belirginleşmektedir.

Leibniz'den alıntılar da göz önünde bulundurulduğunda, her özdeşliğin belirli bir özelliğe göreli biçimde ortaya konulduğunu ifade etmekle Geach'in göreli özdeşlik kuramını, özdeşliğin tüm özellikleri paylaşmak durumunda söz konusu edilebileceğini iddia eden Leibnizci *mutlak* özdeşlik görüşüne karşı konumlandırmak mümkündür. Geach'in özdeşlik kavramına yaklaşımı, onu yalnızca "aynı F olma" ifadesiyle sınırlayarak, mutlak bir eşitlik ya da tüm özelliklerin özdeşliği olarak değil, kavramsal bağlama göre değişen bir bağıntı olarak görmeye yöneliktir. Bu bakımdan Geach'in konumu, Leibniz'in ilkesinin metafiziksel zorunluluk iddiasını sorgulamaya açmaktadır.

Ancak bu çalışma göreli özdeşlik tezinin karşıt argümanlarını tartışmayı değil bu göreli özdeşlik anlayışının antik köklerini deşifre etmeyi amaçlar. Bu nedenle,

¹⁰ Leibniz açısından hiçbir monad birbirinin aynı değildir; bütün basit tözler, yani monadlar nitelikleri bakımından birbirinden farklıdır. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Leibniz. (1902). Discourse On Metaphysics, Correspondence With Arnauld And Monadology, Translated From The Originals By Dr. George R. Montgomery, Chicago The Open Court Publishing Company, 251-252.

özdeşliğı bir ilke olarak formüle eden Leibniz'in mutlak özdeşlik görüşlerinin derinlemesine incelenmesi, mevcut çalışmanın kapsamı dışında tutulmaktadır. Burada açığa çıkarılması amaçlanan özellikle Aristoteles'in "bir şeyin kendisiyle özdeşliğı"ne dair açıklamalarında bile örtük biçimde bulunan görelî özdeşlik anlamlarına işaret etmek ve Leibniz'in mutlak özdeşlik ilkesine zemin hazırlamış olsa da ondan ayrışan bir yönlerine yer vermektir. Dolayısıyla burada amaçlanan, özdeşliğin tarihsel evrimi içinde görelî biçimlerinin nasıl temellendirildiğini ve Geach'in bu mirası modern biçimiyle nasıl yeniden kavramsallaştırdığını göstermektir.

Dikkat edilirse Aristoteles'in özdeşliğı ele aldığı bağlam ontolojik olana ilişkin metafizik bir temeli işaret ederken Geach özdeşliğı semantik düzeyde, yani dilsel bağlamda özellikleri ifade etmek üzerinden konu eder. Dolayısıyla özdeşliğin içlemine ilişkin görelî bir anlam yüklemeleri bakımından bir ortaklık içinde ele alınabilir olsalar da özdeşliğı uyguladıkları ya da kullandıkları bağlamlar birbirinden farklı alanlardır. Bu ayrım, özdeşliğe ilişkin sorunlarını klasik metafizik anlayıştan analitik felsefenin dil çözümlemeci yaklaşımına taşıyan önemli bir kırılma noktasıdır. Aristoteles'te özdeşlik, tanım sorununun bir parçası olacak biçimde töz-ilinek ayrımıyla ilişkisi içinde ele alınırken, Geach'te dilsel bir düzleme taşınır. Dolayısıyla Aristoteles antik çağın felsefe anlayışına uygun biçimde ontoloji-metafizik-epistmeoloji-mantığı içiçe düşünürken ve özdeşliğı en genel haliyle metafizik bir bağıntı kurma biçimi olarak ele alırken, Geach özdeşliğe dilsel bağlamda ve önermeler (özdeşlik ifadeleri) düzeyinde başvuru olan bağıntı olarak görür. Burada özdeşliğe ilişkin anlayış farklılığının temel nedeni olarak birinin nesne düzeyinde (Aristoteles) diğerrinin dil düzeyinde (Geach) özdeşlik sorununa yaklaştığı belirtilmelidir. Temel ortaklığın ise, hangi düzeyde yaklaşılsa yaklaşılsın görelî bir bakışla özdeşlik kavramına başvurulduğu noktasıdır.

Reconsidering Identity in Aristotle in the Context of the Theory of Relative Identity

Summary

Halise AVŞAR

Assist. Prof.

İstanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology, Istanbul, TR

ORCID: 0000-0002-7370-4303

haliseavsar92@gmail.com

Introduction

This study examines Aristotle's understanding of identity and argues that the notion of sameness in his philosophy should not be interpreted as an absolute relation but rather

as a relational structure that varies according to particular respects. In order to clarify this claim, it analyzes Aristotle's discussions of sameness in the *Topics* and the *Metaphysics*. The analysis is then brought into dialogue with Peter Geach's theory of relative identity, which reinterprets identity as a property-relative relation rather than an absolute one. Through this comparison, the article aims to demonstrate a conceptual continuity between Aristotle's account of sameness and contemporary theories of relative identity.

1. Aristotle on Sameness

1.1. An Etymological Investigation

The modern philosophical term "identity," although introduced into the literature in the late sixteenth century, corresponds conceptually to the Aristotelian discussion of sameness (Pelletier, 1979: 283). Semantically, the terms "identity" and "sameness" can largely be treated as equivalents, since both refer to relations that may be understood in numerical and qualitative senses (Noonan & Curtis, 2018). However, despite their semantic proximity, their historical and philosophical uses differ significantly. While the modern concept of identity tends to be framed within a logical and linguistic context, Aristotle's notion of sameness primarily operates within an ontological framework. In Aristotle's Ancient Greek terminology, the term *tauton* refers to "the same," while *tautotes* designates "sameness." Importantly, Aristotle does not employ a term that corresponds directly to the modern notion of identity (White, 1971: 177-178). Accordingly, when discussing Aristotle's views, it is often more appropriate to retain the term "sameness" rather than "identity" (White, 1971: 177-178).

1.2. Why Sameness Matters for Aristotle

For Aristotle, sameness plays a crucial role in both epistemology and ontology. According to him, knowledge of things depends on their possessing a certain unity and sameness (Aristotle, 1996: 170). Because determining what something is requires identifying both the similarities it shares with other things and the differences that distinguish it from them (Aristotle, 1991: 244), discussions of sameness are closely connected to the problem of definition. Thus, in Aristotelian philosophy, the concept of sameness functions not merely as a logical relation but also as a principle that connects knowledge, definition, and the structure of being.

1.3. What Sameness Means for Aristotle

Aristotle provides his most systematic classification of sameness in *Topics* I.7, where he distinguishes three basic senses of the term. According to this classification, things may be the same numerically, specifically, or generically. Numerical sameness refers to cases in which one and the same individual is designated by different names or descriptions (Aristotle, 1991: 246). Specific sameness, by contrast, applies to different individuals that belong to the same species. Generic sameness refers to the relation between entities that share the same genus despite belonging to different species (Aristotle, 1991: 246). Aristotle acknowledges that numerical sameness may appear in varied linguistic or descriptive forms, highlighting the distinction between ontological unity and its multiple expressions (Miller, 1973: 484). Consequently, Aristotle's account suggests that sameness is not always a strictly absolute relation but may depend on the respect in which things are considered. This observation paves the way for linking Aristotle's insights with Geach's theory of relative identity.

2. Relative Identity Theory

The theory of relative identity, most prominently associated with Peter Geach, challenges the traditional conception of identity as an absolute relation holding independently of any particular respect (Noonan & Curtis, 2018). According to the traditional view, identity requires complete agreement in all properties and therefore constitutes a universal and unqualified relation. Geach rejects this conception and argues that identity statements are incomplete unless they specify the respect in which two things are said to be the same (Geach, 1967: 3). For this reason, he claims that expressions such as “x is identical with y” should instead be understood as abbreviated forms of statements like “x is the same A as y” (Geach, 1967: 3). In this formulation, the term “A” does not denote an individual thing but rather a property or category relative to which identity is established (Geach, 1980: 170). Consequently, for Geach, identity is always relative to a particular property, kind, or conceptual framework (Geach, 1967: 3-4/10). Geach argues that identity expressions gain their meaning only within particular conceptual and linguistic frameworks (Geach, 1967: 4-5), making identity necessarily relative to the properties or criteria through which objects are defined.

3. Assessing Absolute Identity from the Perspective of Relative Identity

Since Aristotle does not formulate sameness as a universal metaphysical principle requiring complete sharing all properties, it is necessary to turn to the Leibnizian formulation of absolute identity that Geach criticizes. In Aristotle’s framework, primary substances are numerically one, yet identity is not presented as a general explanatory principle comparable to the doctrine later articulated by Gottfried Wilhelm Leibniz. For this reason, the conception of identity as an absolute principle is more accurately attributed to Leibniz’s formulation of the Identity of Indiscernibles. According to this principle, if two entities share all their properties without any difference, they cannot be numerically distinct and must therefore be one and the same thing (Leibniz, 1989: Letter V, §21). Leibniz presents this thesis most explicitly in his correspondence with Samuel Clarke, where he repeatedly argues that nature does not contain two absolutely indistinguishable individuals (Leibniz, 1989: Letter V, §23). He famously illustrates this claim with empirical examples, maintaining that even seemingly identical objects will reveal differences upon closer inspection (Leibniz, 1989: Letter IV, §3-6). This view also plays a central role in his account of individuation. According to Leibniz, individuality depends on the unique configuration of properties possessed by each substance (Leibniz, 1989: Letter V, §26; 1916: 230). Consequently, identity in Leibniz’s system functions as an absolute metaphysical principle that governs the possibility of numerical difference and individuality. Whereas Leibniz treats identity as a universal relation grounded in the complete agreement of properties, relative identity theories emphasize that identity claims typically operate within specific conceptual or descriptive frameworks.

Conclusion

This analysis contrasts absolute and relative conceptions of identity. Leibniz’s absolute identity, grounded in the identity of indiscernibles and monadology, holds that entities sharing all properties cannot be numerically distinct. By contrast, Aristotle treats identity as relational and context-dependent, not as a universal metaphysical principle, emphasizing numerical unity without absolute property congruence. Geach extends this

relational view, framing identity semantically as “being the same F” rather than absolute equivalence. While Aristotle addresses identity ontologically and Geach semantically, both recognize that identity is always relative to specific contexts or properties. The proximity observed between the two approaches underscores the continuity of perspectives on relative identity throughout philosophical history.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Aristoteles. (2014). *Fizik* (çev. Saffet Babür). İstanbul: YKY.
- Aristoteles. (2011). *İkinci Çözümlmeler* (çev. Ali Houshliary). İstanbul: YKY.
- Aristoteles. (1996). *Metafizik* (çev. Ahmet Arslan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Aristotle. (1991). “Topics”, in *The Complete Works of Aristotle*, ed. Jonathan Barnes, trans. W. A. Pickard. Princeton: Princeton University Press.
- Aristotle. (1933/1989). *Metaphysics*, Aristotle in 23 Volumes (Vols. 17–18), trans. Hugh Tredennick. Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd.
- Aristotle, *Metaphysics*. Erişim Tarihi: 01.09.2025
(<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0051%3Abook%3D3%3Asection%3D999a>).

Audi, Robert. (1999). "Identity", in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bowin, John. (2008). "Aristotle on Identity and Persistence", *Apeiron*, 63-88.

Broad, C. D. (1975). *Leibniz*, ed. C. Lewy. Cambridge: Cambridge University Press.

Charles, David. (2010). "Definition and Explanation in the Posterior Analytics and Metaphysics", in *Definition in Greek Philosophy*, 286-328.

Geach, Peter. (1967). "Identity", *Review of Metaphysics*, 21, 3-12.

Geach, Peter. (1972). *Logic Matters*. California: University of California Press; Oxford: Basil Blackwell.

Geach, Peter. (1973). "Ontological Relativity and Relative Identity", in *Logic and Ontology*, ed. M. K. Munitz. New York: New York University Press, 287-302.

Geach, Peter. (1980). *Reference and Generality*. Ithaca: Cornell University Press.

Hawthorne, John. (2005). "Identity", in *Metaphysics*, eds. Michael J. Loux & Dean W. Zimmerman. Oxford: Oxford University Press, 99-130.

Leibniz, G. W. (1989). "From the Letters to Clarke (1715-16)", in *Philosophical Essays*, ed. & trans. Roger Ariew & Daniel Garber. Indianapolis & Cambridge: Hackett.

Leibniz, G. W. (1916). *New Essays Concerning Human Understanding*. La Salle: The Open Court Publishing Company.

Leibniz, G. W. (1973). "On the Principle of Indiscernibles (1696)", in *Philosophical Writings*, ed. & trans. M. Morris. London: Dent.

Leibniz, G. W. (1902). *Discourse on Metaphysics, Correspondence with Arnauld and Monadology*, trans. George R. Montgomery. Chicago: The Open Court Publishing Company.

Miller, Fred D. (1973). "Did Aristotle Have the Concept of Identity?", *The Philosophical Review*, 82(4), 483-490.

Noonan, Harold & Ben Curtis. (2022). "Identity", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), eds. Edward N. Zalta & Uri Nodelman. Date of Access: 05.09.2025.

Pelletier, Francis Jeffry. (1979). "Sameness and Referential Opacity in Aristotle", *Noûs*, 13(3), 283-311.

Ross, David. (2014). *Aristoteles* (çev. Ahmet Arslan). İstanbul: Kbalcı Yayınları.

Quine, Willard Van Orman. (1963). "On What There Is", in *From a Logical Point of View*. New York: Harper Torchbook.

Quine, Willard Van Orman. (1969). "Speaking of Objects", in *Ontological Relativity and Other Essays*. New York: Columbia University Press.

White, Nicholas. (1971). "Aristotle on Sameness and Oneness", *The Philosophical Review*, 80(2), 177-197.

White, Nicholas. (1986). "Identity, Modal Individuation, and Matter in Aristotle", *Midwest Studies in Philosophy*, XI, 475-494.

Wiggins, David. (2001). *Sameness and Substance Renewed*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wiggins, David. (2012). "Identity, Individuation and Substance", *European Journal of Philosophy*, 20:1, ss. 1-25.